

ISSN 2223-3822

Davydchuk, S. (2020) Istorii stvorennia zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta Izrailem [History of creation of the free trade area between Ukraine and Israel]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 22, no. 1, pp. 101-115. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2020/20dsyuti.pdf>

SEPS

Journal

Socio-Economic
Problems and the State

ІСТОРИЯ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІЗРАЇЛЕМ

Сергій Давидчук

Рівненський державний гуманітарний
університет

вул. Степана Бандери, 6, м. Рівне, Україна, 33000

e-mail: davidchuk2009@i.ua

Article history:

Received: April, 2020

1st Revision: May, 2020

Accepted: June, 2020

JEL classification:

N44

N 45

UDC:

330.34

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2020.01.101>

Анотація: Стаття висвітлює важливий аспект відносин України та Держави Ізраїль – історію створення зони вільної торгівлі між двома державами. На основі матеріалів поточних архівів та даних відкритих джерел, вона показує динамічний робочий процес підготовки до підписання відповідної міждержавної угоди, її ратифікації парламентами країн. Встановлено, що це об'ємний і трудомісткий процес, який вимагає врахування інтересів національних економік двох держав; створення зони вільної торгівлі стало предметом багатьох двосторонніх переговорів. Навіть ратифікація угоди парламентами держав в силу певних об'єктивних причин не стала швидким процесом. Національні інтереси сторін враховані у відповідному міждержавному документі.

Економічні зв'язки завжди були важливою і перспективною складовою україно-ізраїльських відносин. Разом з тим, сторони неодноразово вказували на незадовільний рівень економічних відносин. Міждержавна угода зі створення зони вільної торгівлі між Україною та Державою Ізраїль має свої плюси та мінуси, однак загалом можна говорити про значне покращення за багатьма показниками, яке вона потенційно може принести. І хоча процес створення зони вільної торгівлі ще незавершений, все ж його вивчення важливе з огляду на значимість створення такої зони як для зовнішньоекономічних відносин України та Ізраїлю, так і для розвитку дружніх двосторонніх зв'язків між ними загалом. А поки угода не втілена в життя, доводиться задовольнятися позитивною динамікою економічних відносин, що відображається в статистичних показниках. Із них бачимо, що Держава Ізраїль є доволі важливим торговим партнером України на Близькому Сході. Зона вільної торгівлі повинна принести корисний результат як Україні, так і Ізраїлю.

Ключові слова: Україна, Держава Ізраїль, зона вільної торгівлі, міждержавна угода та її ратифікація, дружні відносини.

Давидчук С. Історія створення зони вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем [Електронний ресурс] / Сергій Давидчук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2020. — Вип. 1 (22). — С.101-115. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2020/20dsyuti.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Передусім потрібно відзначити, що тематика україно-ізраїльських відносин висвітлювалася в дисертаційних роботах (Л. Сайгакова, О. Балюн, О. Балера, С. Давидчук). З них перші три хронологічно стосувалися періоду після здобуття Україною незалежності (робота О. Балери до 2001 р. включно). Окрім цього, різні аспекти відносин України та Ізраїлю, в т. ч. питання створення зони вільної торгівлі, привертали увагу різних експертів, журналістів, політологів. Із них можна відзначити ізраїльських політологів Ц. Азріелі та В. Ліхачова, ізраїльського журналіста Ш. Бримана, українського політолога В. Портнікова, голову Центру близькосхідних досліджень І. Семиволоса, наукових співробітників Інституту світової політики НАН України – К. Зарембо, Є. Магди (очільник інституту). Деякі з них давали характеристику вже підписаній угоді. Заради об'єктивності потрібно відзначити, що були й такі, що критикували угоду про зону вільної торгівлі з Ізраїлем. Експерт неурядової організації GROWFORD Institute О. Куц критикує урядову політику зі створення цілої низки зон вільної торгівлі та вважає, що угода про зону вільної торгівлі з Ізраїлем створює ризики перетворення України на нерівноправного «сировинного партнера» у стосунках (Україна, нагадаємо, експортує багато сировинної продукції – сільськогосподарської, металів, деревини. Значною мірою це зумовлено природними ресурсами та «промисловим спадком», що дістався від СРСР). Для неї потрібна принципово інша угода, що надасть, зокрема, можливості для проникнення на ринки послуг (найбільше це стосується важливих для українського експорту ІТ-послуг) та інновацій, що особливо розвиненні в Ізраїлі. Характерне зазначення експерта, що ратифікація угоди Верховною Радою в липні 2019 р. – мало помічена (але значна) подія [1]. Проте, як буде показано далі, Україна та Ізраїль робили кроки з інтенсифікації економічних відносин у цих напрямках. Ряд інших експертів іще в листопаді 2018 р., коментуючи майбутнє підписання угоди (вона була підписана в січні 2019 р.), позитивно оцінили цей документ. Колишній торговий представник України в Державі Ізраїль Н. Мікольська вказала на ряд важливих моментів – високий показник імпорту в економіці Ізраїлю, положення угоди про сприяння інвестиціям. Економічний експерт Б. Кушнірук, визнав, що Україна не може запропонувати Ізраїлю нічого особливого, крім сировини, але виграє за рахунок обсягів аграрного експорту; експерт Міжнародної спілки “Інститут національної політики” М. Багрова вважає, що відповідна угода надасть можливості переорієнтувати ізраїльських та українських товаровиробників від торгівлі з Росією, що знаходиться під різними санкціями [2]. Безумовно, для нас важлива безпосереднього учасника україно-ізраїльських відносин. Наша публікація – це намагання вперше окремо, цілісно та науково висвітлити важливий аспект двосторонніх україно-ізраїльських відносин, показати процес підготовки до створення вільної торгівлі між двома державами.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Передусім, потрібно відзначити документи поточних архівів Міністерства закордонних справ та Міністерства економіки України (назви установ в 2010-2011 рр.). Доступ до них, зі зрозумілих причин, обмежений. Важливими є різні Інтернет-сайти новин двох країн; при роботі з ними потрібно виділяти, яка інформація є важливою, а яка – другорядною. (Особливо значимими із них є інформаційні канали іномовлення, що призначені і для іноземної аудиторії). Важливими є офіційні сайти державних установ країн, найперше, веб-сторінка Посольства України в Ізраїлі – www.mfa.gov.ua/israel, а також сайт Посольства Держави Ізраїль в Україні – www.ukraine.gov.il. Безперечно, значну цінність складають різні періодичні видання, з

яких найперше відзначимо ті, що видаються офіційними органами влади – «Урядовий кур'єр», «Голос України». (Їхні електронні версії – <https://ukurier.gov.ua/uk/>, www.golos.com.ua). З економічних видань можна також відзначити «Діловий вісник» – періодичне видання Торгово-промислової палати України, що поширюється за кордоном. Цінними та інформативними є періодичні видання євреїв України. В даній розвідці використано матеріали «Єврейського обозревателя» – друкованого органу Єврейської конфедерації України – однієї з наймасовіших єврейських організацій в нашій країні. Цей щомісячник містить окрему рубрику – «Украина и Израиль». Безперечно, що ізраїльська російсько-, англо- та івритомовна преса також є важливим джерелом.

3. Постановка завдання.

Мета даної статті – показати динаміку підготовки до створення зони вільної торгівлі між двома дружніми країнами, до підписання та (поки що незавершеної) ратифікації відповідної міждержавної угоди. Об'єктом даного дослідження є пошук шляхів інтенсифікації економічних відносин між ними, переведення значного рівня політичних відносин в економічну площину, предметом – міждержавна робота над створенням зони вільної торгівлі. Методи дослідження – теоретичні (системний метод), емпіричні (методи спостереження, узагальнення), ті, що використовуються і на теоретичному, і на емпіричному рівнях (аналіз), спеціально-історичні (послідовно-хронологічний).

4. Виклад основного матеріалу.

Зона вільної торгівлі (далі – ЗВТ) є важливим показником дружніх та глибоких відносин між різними державами, а також неодмінною складовою сучасних інтеграційних процесів у світі. Це і своєрідний «індикатор» якщо не рівня двосторонніх стосунків загалом, то економічних – точно. Разом з тим, ЗВТ як явище, що передбачає взаємну відкритість ринків, безмитну торгівлю, є і показником довіри, і потребує значної роботи над її створенням. Потрібно враховувати фактор можливих ризиків для національних економік. Стосовно Ізраїлю та України, то вони неодноразово робили кроки, які були намаганням «перевести» високий рівень політичних відносин в економічну складову. Дане питання стало одним із «наріжних каменів» двосторонніх переговорів, і лише в січні 2019 р. з'явилися відомості про підписання відповідної угоди. Отже, постала потреба висвітлити цей помітний аспект відносин.

Відсутність ЗВТ неодноразово відзначалася на дипломатичному рівні і навіть була віднесена дипломатами до проблемних питань у двосторонніх відносинах. Відповідна угода значно мала б полегшити двосторонні економічні стосунки. Останні не відповідають потенційним можливостям сторін загалом, в першу чергу через недовіру потенційних інвесторів до українського законодавства [3, арк. 3]. Хоча, з іншого боку, історія україно-ізраїльських стосунків знає чимало прикладів, коли проблемні питання успішно вирішувались або мали тенденцію до успішного вирішення. Переговори з про створення зони вільної торгівлі між державами мають довгу історію. Це важливе питання неодноразово піднімалося під час двосторонніх дипломатичних контактів.

Представники двох країн неодноразово говорили про недостатній і незадовільний рівень товарообороту між країнами. Для прикладу, в 2004 р. Ізраїль займав лише 40-е місце серед зовнішньо-торгівельних партнерів України. Під час проведення Днів Ізраїлю в травні того ж року Посол країни Н. Бен-Амі висловились про невідповідність обсягів обороту позитивному рівню політичних відносин між державами. У 2006 р про бажання росту говорив і Посол України в Ізраїлі

І. Тимофеев [4; 5]. Підписання та ратифікація відповідної угоди дозволило би значно збільшити обсяги торгівлі між сторонами. Початок просування двох держав у даному напрямі ми вбачаємо із часу активної інтеграції України до Світової Організації Торгівлі. Економічне законодавство будь-якої держави має бути адаптоване до вимог СОТ. Держава Ізраїль давно є членом ГАТТ/СОТ; Україна не могла створити із нею ЗВТ, допоки сама залишалася поза межами цієї міжнародної організації. Під час державного візиту Президента України В. Ющенка до Ізраїлю 13-15 листопада 2007 р. в ході переговорів з міністром закордонних справ Ц. Лівні Ізраїлю український керманіч обговорив перспективи оптимізації візового режиму між країнами, а також питання створення вільної торгівлі і вступу України до Світової Організації Торгівлі [6]. Головною ж метою візиту Президент України назвав активізацію відносин. В Спільній декларації про подальший розвиток відносин партнерства і дружби між Україною та Державою Ізраїль від 14 листопада 2007 р., що була підписана за підсумками візиту, є зазначення про створення спільної робочої групи з метою вивчення можливостей щодо підписання угоди про вільну торгівлю між країнами; переговори про це мали розпочатись після вступу України до Світової Організації Торгівлі [7]. Україна увійшла до складу СОТ у 2008 р. За правилами цієї міжнародної організації, будь-який її член може заблокувати прийняття «новачка». Ізраїль як член СОТ не чинив перепон для інтеграції України.

Наступний важливий поштовх в даному напрямі надав візит до України 5-10 грудня 2009 р. міністра закордонних справ Держави Ізраїль А. Лібермана. Це був надзвичайно значущий візит. Йому передувало голосування в Генеральній Асамблеї ООН жорсткої резолюції з приводу звіту Голдстоуна, що засуджував Ізраїль за дії під час військової операції «Литий свинець» в секторі Газа. Україна двічі (в жовтні 2009 р. та в березні 2010 р.) виступила «проти». В Ізраїлі відмітили послідовну позицію [8]. (Ізраїль завжди приділяє увагу ставленню інших країн до «близькосхідного питання» в ООН, оскільки неодноразово зазнавав міжнародного осуду). До Києва з дружнім візитом прибув голова МЗС країни. Саме під час цього візиту заявлено (на спільній прес-конференції міністрів закордонних справ двох країн) про активізацію переговорного процесу щодо лібералізації візового режиму з метою укладення відповідної угоди. Сама угода підписана в липні 2010 р. Звичайно, в ході перемовин мова йшла і про інше важливе питання – створення ЗВТ [9, арк. 1 ; 10]. Лібералізація візового режиму – важливий крок для розвитку туризму. Щодо ЗВТ, то 15-18 травня 2010 р. у зв'язку з проведенням перших робочих консультацій з метою підготовки Угоди про її створення між країнами в м. Єрусалим перебувала з візитом делегація на чолі із заступником міністра економіки В. П'ятницьким. Також у зв'язку із можливістю поновлення антидемпінгових розслідувань щодо імпорту сталевих арматур та лікоро-горілчаної продукції з України до Ізраїлю українська сторона запропонувала підписання угоди про порядок застосування механізмів торговельного захисту. Сторони позитивно оцінили поточну діяльність Міжурядової комісії з торгівлі та економічного співробітництва [11]. В 2010-2011 рр. загалом проходили відповідні переговори про створення ЗВТ між країнами. Вони торкалися широкого кола економічних питань; в ході перемовин українська сторона виступила проти ізраїльських тарифних і нетарифних обмежень щодо «чутливих» груп товарів, що їх експортувала Україна (борошно, сталеві арматури й ін.) [12, арк.1]. Проте угоду тоді так і не було підписано.

В 2015 р. переговори про створення ЗВТ активізувалися. Після анексії Криму та початку АТО на сході України наша країна почала втрачати російський ринок, була змушена переходити із пострадянської моделі економіки на західну (за зразком балтійських країн). Ізраїль же, будучи близькосхідною державою, має значний досвід економічних зв'язків із західними країнами. В цей час, 11-13 лютого 2015 року знову відбувся візит до України А. Лібермана. В ході цього візиту обговорювалися ряд

важливих питань, зокрема – створення ЗВТ. «Це один із пріоритетів в нашій роботі» – визнав Посол Ізраїлю З. Білоцерківський [13].

Державний візит до Ізраїлю Президента України П. Порошенка 22-23 грудня 2015 р. пройшов дуже успішно, в атмосфері зацікавленості з боку ізраїльського суспільства та політичної еліти, в конструктивній і дружній атмосфері (за визнанням ізраїльського політолога В. Ліхачова). Серед іншого, знову виражено зацікавленість у створенні ЗВТ [14]. Варто відзначити, що цілий ряд україно-ізраїльських візитів пройшов у теплій атмосфері дружніх взаємин.

В травні 2017 р., під час візиту до Держави Ізраїль голови Уряду України В. Гройсмана, останній заявив про виконання пріоритетних завдань – підготовки підписання угоди про ЗВТ (її проект уже був погоджений робочими групами двох держав). Прем'єр-міністр України висловив сподівання, що угоду буде підписано до кінця року. Також він закликав ізраїльтян додатково розглянути можливість лібералізації доступу на ізраїльський ринок української продукції сільського господарства – передусім, зернових, молочних продуктів, риби, м'яса, меду масла, овоочі та промтоварів [15]. В 2017 р. відбулося 11 раундів переговорів зі створення ЗВТ [16].

У грудні 2017 р. міністр закордонних справ України П. Клімкін заявив, що угода може бути підписана навесні 2018 р. під час засідання двосторонньої комісії (з торгово-економічного співробітництва). При цьому він недвозначно наголосив, що робота над подібними документами не буває швидкою, і що сторонам потрібно працювати над розвитком торгових відносин, залученням ізраїльських інвестицій [17]. Дійсно, в квітні 2018 р. делегації України та Ізраїлю попередньо підписали документ. А в червні того ж року під час засідання означеної українсько-ізраїльської комісії П. Клімкін узгодив Угоду про вільну торгівлю [18]. Висока активність підготовчої роботи на даному етапі відзначалася і на дипломатичному рівні. В січні 2018 р. під час проведення традиційного щорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі відбулася зустріч Прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньяху та Президента України П. Порошенка. Сторони відзначили позитивну динаміку політичного діалогу, висловилися прагнення активізації економічних відносин – готовність підписати угоду про ЗВТ [19]. Далі, в травні 2018 р., під час здійснення офіційного візиту до Ізраїлю парламентської делегації України Голова Верховної Ради А. Парубій, серед іншого, відзначив активізацію доопрацювання угоди про ЗВТ між двома країнами. Як стверджувалося, мова йшла про лічені тижні до її підписання. Досягнуто домовленість про ратифікацію документу, що напрацьовувався роками, парламентами країн [20]. 23-25 липня 2018 року відбувся візит Першого віце-прем'єр-міністра України, міністра економічного розвитку і торгівлі України С. Кубіва на чолі урядової та бізнес-делегацій до Ізраїлю. Головним підсумком зустрічі з Міністром економіки та промисловості Ізраїлю Е. Коеном стала домовленість до листопада 2018 року завершити підготовку до підписання Угоди про вільну торгівлю [21]. 22 листопада 2018 р. текст угоди схвалив Уряд України, очікувалося підписання угоди до кінця року [22]. Проте, в 2018 р. угоду ще не було остаточно підписано, хоча й проведено значну роботу урядовців.

У січні 2019 р. Посол Ізраїлю Д. Ліон заявив про готовність двох країн підписати угоду. При цьому він відзначив високий рівень політичного взаєморозуміння між країнами, зокрема – з проблемних питань. Підписання угоди про ЗВТ мало стати ключовою подією двосторонніх відносин в 2019 р. [23]. 20-21 січня 2019 р. відбувся офіційний візит Президента України П. Порошенка до Ізраїлю. Центральною подією візиту стало підписання довгоочікуваної угоди про ЗВТ. Цю угоду довго очікували підприємці двох країн. Вона взаємовигідна: Ізраїль імпортує велику кількість сільськогосподарської продукції з України, для України ж важливо відкривати нові ринки [24; 25].

Важливо вказати на умови угоди – Ізраїль скасує близько 80% всіх мит проти українських промислових товарів та 9% мит, які застосовуються проти товарів агросектору. Натомість Україна також скасує близько 70% мит, які застосовуються на ізраїльську промислову продукцію та 6% мит проти сільськогосподарської [26]. Дещо більша «пропорція» на користь України пояснюється тим, що Ізраїль, зрозуміло, сильна в економічному плані держава, яка дещо поступається своєму партнерові. Угода про ЗВТ з Ізраїлем передбачає зобов'язання обох країн із захисту інвестицій та сприяння спільним виробництвам. Саме тому очікується, що угода дасть можливість для кооперації українських та ізраїльських підприємств у багатьох сферах - high-tech, обладнання для промисловості, та інше. На товари, що не увійшли до переліку, встановлені перехідні періоди. Умови угоди не передбачають моментального збільшення товарообігу між країнами — вони створюють передумови для торгівлі, дають можливість бізнесу розширити і диверсифікувати напрямки реалізації своєї продукції [27]. Важливим є те, Україна, так і Ізраїль є підписантами так званої Конвенції Пан-Євро-Мед. Це означає, що виробники однієї країни, які використовують сировину з іншої країни, не ризикують втратити існуючі преференції, експортуючи товари на ринки Євросоюзу [там же]. Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль. сприятиме розвитку двостороннього торговельно-економічного співробітництва між країнами, дозволить вітчизняним товаровиробникам отримати переваги від лібералізації ринку товарів Держави Ізраїль, відкриє можливості для українського бізнесу як для розширення ринків збуту, так і для розвитку й модернізації власного виробництва [28]. Ізраїль стане 46-ю країною, з якою Україна має ЗВТ. Передбачалося, що реалізація угоди має збільшити товарооборот до 2 млрд. дол. протягом 5 років [27; 29].

Однак добре відомо, що для завершення успіху потрібна іще ратифікація угоди в парламентах двох держав. 11 липня 2019 р. її ратифікувала Верховна Рада України, 7 серпня відповідний закон підписав Президент України В. Зеленський [30], Однак документ іще не ратифікував Кнесет Ізраїлю. Він вступає у силу через 60 днів після ратифікації парламентами обох держав.

18-20 серпня 2019 р. відбувся візит до України Прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньяху. Він провів зустрічі з новообраним Президентом України В. Зеленським та Прем'єр-міністром В. Гройсманом. Це був результативний візит. За його підсумками, зокрема, домовлено про відкриття в Єрусалимі, який Ізраїль вважає своєю столицею, українського інвестиційного центру. Одним із важливих питань візиту стало обговорення високопосадовцями економічних відносин між країнами, в центрі яких – Угода про вільну торгівлю товарами між Україною та Ізраїлем. Сторони домовилися поширити дію угоди на сферу послуг (окрім виробництва), обговорили її ратифікацію [31; 32]. Сервісні послуги – це теж важливий напрям для лібералізації торгівлі. Для прикладу, Ізраїль відвідує багато медичних туристів [33]. Як і відкриття інвестцентру, поширення дії угоди на сферу послуг мають значення через традиційно «сировинну» спрямованість українського експорту, в т.ч. до Ізраїлю.

В лютому 2020 р. Прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху попросив відповідальних за ЗВТ ізраїльських чиновників вирішити питання ратифікації. Вона затягувалася через перевибори до Кнесету Ізраїлю [34].

Чим можна пояснити такий довгий шлях створення ЗВТ? Вище вже вказувалося на дуже значну роботу із підготовки подібних угод. Угода з ЄС готувалася 7 років [35]. На прикладі створення ЗВТ з Ізраїлем, а також з іншими країнами ми бачимо, що тривалий термін зумовлений не стільки чиновницьким зволіканням, як потребою захисту національних інтересів. Переговорники враховують це для вироблення компромісів [36; 37]. В Ізраїлі традиційно високий рівень захисту свого національного товаровиробника. З іншого боку, ЗВТ з Ізраїлем в умовах закритості його ринків для

інших надасть конкурентні переваги саме українським експортерам, що логічно призведе до зростання обсягів українського експорту [38]. Торгове сальдо в торгівлі – на користь української сировинної та сільськогосподарської продукції. Створення ЗВТ відкриває більш широкі двері для імпорту; посилення конкуренції йде на користь споживачеві. Взаємні торгові поставки доволі важливі, адже це знана продукція. Мова йде і про високотехнологічні поставки із Ізраїлю, і про сільськогосподарську продукцію з України, що на 50 % складає хліб із буденного столу ізраїльтян. Промислова та агропромислова продукція знайома вихідцям з України в Ізраїлі [38; 39]. Немаловажним для сучасних викликів є і те, що ЗВТ здешевить ізраїльське медичне обладнання для українського споживача [39].

Втім, хоча угода поки-що і не ратифікована повністю, ми тем не менше бачимо інтенсифікацію економічних відносин. За словами колишнього торгового представника України в Ізраїлі Наталії Микольської (листопад 2018 р.), експорт з України до Ізраїлю і без угоди про ЗВТ зростає: “минулого року експорт товарів і послуг до цієї країни склав \$ 781 млн. і зріс на 19%. В 2017 році Україна розпочала поставки до Ізраїлю 245 нових товарів, що “вилось” в додаткові 5,6 млн доларів доходів. Це газогенератори, запчастини до машинобудування, листи для облицювання фанери, рибне філе, жири тваринні, вироби з кераміки тощо [38]. Ось дані Державної служби статистики України, які ми подаємо у формі таблиці 1. [40].

Таблиця 1. Товарооборот між державами за даними Державної служби статистики України

Хронологічні періоди	Обсяги торгівлі	Зміни в порівнянні з аналогічним періодом в минулому	Зміни в експорті	Зміни в імпорті
2018 р.	1 млрд. 34 млн. дол. США	Збільшення – 4,7 % або 46,8 млн. дол.	Зменшення на 2,1 % або 777,5 млн. дол.	Збільшення на 32,9 % або на 256,5 млн. дол.
3 місяці 2019 р.	305,4 млн. дол. США	Збільшення – 8,3 % або на 23,3 млн.	Збільшився на 7,8 %, 238,1 млн. дол.	Збільшення на 10 % 61,2 млн. дол.

Як бачимо, незважаючи на короточасне зниження експорту з України в 2018 р., товарооборот між державами загалом невпинно зростає. Збільшення ізраїльського імпорту теж багато значить; проте ми маємо все ж позитивне сальдо торгівлі товарами та послугами на користь України. За 3 місяці 2019 р. становило 170,8 млн. дол. США.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Створення зони вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем, як і в багатьох подібних випадках – тривалий та трудомісткий процес. Урядовці двох держав провели значну роботу із підготовки відповідної угоди. На сьогодні залишається лише один крок – ратифікація Угоди про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль парламентом Ізраїлю. Але важливими є і реальні досягнення з інтенсифікації двосторонніх торгово-економічних відносин загалом, і прагнення офіційних та ділових кіл двох дружніх країн до створення ЗВТ. Безумовно, можливі іще дослідження даної теми професійними економістами; особливо, порівняння очікувань від угоди із тим, що вона реально принесла після того, як вона вступить в силу.

Author details (in Russian)

**ИСТОРИЯ СОЗДАНИЯ ЗОНЫ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ МЕЖДУ
УКРАИНОЙ И ИЗРАИЛЕМ**

Сергей Давыдчук

Ровенский государственный гуманитарный университет
ул. Степана Бандеры, 6, г. Ровно, 33000, Украина
e-mail: davidchuk2009@i.ua

Аннотация. Статья освещает важный аспект отношений Украины и Государства Израиль – историю создания зоны свободной торговли между двумя государствами. На основании материалов текущих архивов и данных открытых источников она показывает динамичный рабочий процесс подготовки к подписанию соответствующего межгосударственного соглашения, его ратификации парламентами стран. Установлено, что это объемный и трудоемкий процесс, требующий учета интересов национальных экономик двух государств; создание зоны свободной торговли стало предметом многих двусторонних переговоров. Даже ратификация соглашения парламентами государств в силу определенных объективных причин не стала быстрым процессом. Национальные интересы сторон учтены в соответствующем межгосударственном документе.

Экономические связи всегда были важной и перспективной частью украино-израильских отношений. Вместе с тем, стороны неоднократно указывали на неудовлетворительный уровень экономических отношений. Межгосударственное соглашение о создании зоны свободной торговли между Украиной и Государством Израиль имеет свои плюсы и минусы, однако в целом можно говорить о значительном улучшении по многим показателям, которое она потенциально может принести. И хотя процесс создания зоны свободной торговли еще не завершен, все же его изучение важно, учитывая значимость создания такой зоны как для внешнеэкономических отношений Украины и Израиля, так и для развития дружественных двусторонних связей между ними в целом. А пока соглашение не воплощено в жизнь, приходится довольствоваться положительной динамикой экономических отношений, которая отражается в статистических показателях. Из них мы видим, что Государство Израиль является довольно важным торговым партнером Украины на Ближнем Востоке. Зона свободной торговли должна принести полезный результат как для Украины, так и для Израиля.

Ключевые слова: Украина, Государство Израиль, зона свободной торговли, межгосударственное соглашение и его ратификация, дружеские отношения.

Author details (in English)**HISTORY OF CREATION OF THE FREE TRADE AREA BETWEEN UKRAINE AND ISRAEL****Serhii Davydchuk**

Rivne State University for the Humanities
6 Stepan Bandera str., Rivne, 33000, Ukraine
e-mail: davidchuk2009@i.ua

Abstract. An important aspect of Ukraine-Israel relations – the history of the creation of a free trade zone between the two states is revealed in the article. Based on materials from current archives and open source data, the dynamic work process of preparation for signing the corresponding interstate agreement, its ratification by the parliaments of the countries is shown. It was found that it is a voluminous and labor-intensive process that requires consideration of the interests of the national economies of the two states; the creation of a free trade area has been the subject of many bilateral negotiations. Even the ratification of the agreement by the

parliaments of the states for some objective reasons did not become a quick process. The national interests of the parties are taken into account in the relevant interstate document.

Economic connections have always been an important and promising component of Ukrainian-Israeli relations. However, the parties have repeatedly pointed to the unsatisfactory level of economic relations. The interstate agreement on the establishment of a free trade zone between Ukraine and the State of Israel has its pros and cons, but in general we can talk about a significant improvement in many indicators that it can potentially bring. Although the process of creating a free trade area is incomplete, its study all the same is important in view of the importance of creating such a zone for both foreign economic relations of Ukraine and Israel and for development of friendly bilateral relations between them in general. While the agreement is not implemented, we have to be satisfied with the positive dynamics of economic relations, which is reflected in statistical indicators. They testify that the State of Israel is a very important trade partner of Ukraine in the Middle East. The Free trade area should bring beneficial results to Ukraine and Israel.

Key words: Ukraine, State of Israel, free trade area, interstate agreement and its ratification, friendly relations.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2020/20dsyuti.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Davydchuk, S. (2020) Istoriiia stvorennia zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta Izrailem [History of creation of the free trade area between Ukraine and Israel]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 22, no. 1, pp. 101-115. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2020/20dsyuti.pdf>

Використана література:

1. Kushch O. Why FTA with Israel is not beneficial for Ukraine? 17.08.2019. 112. Available at: <https://112.international/politics/why-fta-with-israel-will-not-benefit-ukraine-so-much-41814.html> [Accessed 9.04.2020].
2. Романюк М. Зона вільної торгівлі з Ізраїлем: і вигідно, і від Росії ще далі. 23.11.2018. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> (дата звернення: 9.04.2020).
3. Проблемні питання у відносинах між Ізраїлем і Україною (інформаційно-аналітична довідка). Посольство України в Державі Ізраїль, липень 2005 р. // Управління архівної служби МЗС України, фонд 8, опис Ізраїль, справа 701 «Довідки інформаційно-аналітичного характеру», 2005 р.
4. Высоцкая Т. Стремление к росту. В списке торговых партнеров Украины Израиль занимает лишь 40-е место, что не устраивает ни одну из сторон. *Деловая неделя*. 2004. 20-26 мая. С. 2.
5. Надзвичайний і Повноважний Посол України в Державі Ізраїль Ігор Тимофєєв: «у рості обсягів двостороннього товарообігу зацікавлені мають бути усі». *Діловий вісник*. 2006. № 2 (141). С. 6.
6. Традиція дружніх відносин. *Урядовий кур'єр*. 2007. 15 листопада, № 214. С. 4.
7. Спільна декларація про дальший розвиток відносин партнерства і дружби між Україною та Державою Ізраїль від 14 листопада 2007 р.: Офіц. текст // Договірно-

- правове управління МЗС України, фонд 2, опис 6, справа «Двосторонні міжнародні договори України», папка 5242.
8. Сірук М. Ізраїль-Україна. Діалог про минуле заради майбутнього / інтерв'ю з головою Євразійського департаменту МЗС Держави Ізраїль Я. Лівне. *День*. 2009. 27 жовтня, № 194. С. 3.
 9. Звіт про результати офіційного візиту в Україну Віце-прем'єр-міністра, Міністра закордонних справ Держави Ізраїль А. Лібермана (5-9 грудня 2009 р.). Грудень 2009 р. МЗС України // Поточний архів Міністерства економіки України.
 10. Шалом, Ізраїль! Безвізовий режим є. Про зону вільної торгівлі ще домовимось. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 134, 23 липня. С. 3.
 11. Довідка про стан переговорного процесу з питань підготовки Угоди про вільну торгівлю між Україною та Ізраїлем. Червень 2011 // Поточний архів Міністерства економіки України.
 12. Звіт про результати офіційного візиту в Україну Віце-прем'єр-міністра, Міністра закордонних справ Держави Ізраїль А. Лібермана (5-9 грудня 2009 р.). Грудень 2009 р. МЗС України // Поточний архів Міністерства економіки України.
 13. Френкель М. Элиав Белоцерковский: «несмотря на сложную ситуацию, сотрудничество с Украиной только крепнет» / интервью Чрезвычайного и Полномочного посла Государства Израиль в Украине. *Еврейский обозреватель*. 2015. № 3 (267). С. 1.
 14. Драчук С. Порошенко в Ізраїлі: два прориви, для України і для світу. 23.12.2015. *Радіо Свобода*: [сайт]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27445633.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 15. Важнее всего – дружеские отношения. *Еврейский обозреватель*. 2017. № 6 (294).
 16. Вінокуров Я. Зеленський підписав угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем. 7.07.2019. *Громадське*: [сайт]. URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> (дата звернення: 9.04.2020).
 17. Соглашение может быть подписано весной 2018 года. *Еврейский обозреватель*. 2017. № 12 (300).
 18. Вінокуров Я. Зеленський підписав угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем. 7.07.2019. *Громадське*: [сайт]. URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> (дата звернення: 9.04.2020).
 19. Порошенко встретился с Нетаньяху в Давосе. 24.01.2018. *Сегодня*: [портал новин]. URL: <https://www.segodnya.ua/politics/poroshenko-vstretilsya-s-netanyahu-v-davose-1108217.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 20. Безпекова ситуація у нас подібна. 31.05.2018. *Голос України*: електронна версія газети. 2018. 31 травня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/303565> (дата звернення: 9.04.2020).
 21. *Посольство України в Державі Ізраїль*. Візит української делегації на чолі з Першим віце-прем'єр-міністром України – Міністром економічного розвитку і торгівлі України Степаном Кубівим до Ізраїлю. 25.07.2018. URL: <https://israel.mfa.gov.ua/news/66417-visit-of-the-ukrainian-delegation-headed-by-the-first-vice-prime-minister-of-ukraineminister-of-economic-development-and-trade-of-ukraine-stepan-kubiv-to-israel> (дата звернення: 9.04.2020).
 22. Романюк М. Зона вільної торгівлі з Ізраїлем: і вигідно, і від Росії ще далі. 23.11.2018. *Укрінформ*. *Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 23. Костюченко А. “Ізраїль і Україна готові підписати угоду про Зону вільної торгівлі”, – Джоел Ліон. 11.01.2019. UATV: [сайт українського телеканалу іномовлення]. URL:

- <https://uatv.ua/izrayil-i-ukrayina-gotovi-pidpysaty-ugodu-pro-zonu-vilnoyi-torgivli-dzhoel-lion> (дата звернення: 9.04.2020).
24. Романюк М. Зона вільної торгівлі з Ізраїлем: і вигідно, і від Росії ще далі. 23.11.2018. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 25. Визит в Иерусалим. *Еврейский обозреватель*. 2019. № 2/314.
 26. Вінокуров Я. Зеленський підписав угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем. 7.07.2019. *Громадське*: [сайт]. URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> (дата звернення: 9.04.2020).
 27. Романюк М. Зона вільної торгівлі з Ізраїлем: і вигідно, і від Росії ще далі. 23.11.2018. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 28. *Посольство України в Державі Ізраїль*. Договірні-правова база між Україною та Ізраїлем. URL: <https://israel.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/428-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-izrajilem> (дата звернення: 9.04.2020).
 29. *Посольство України в Державі Ізраїль*. Визит української делегації на чолі з Першим віце-прем'єр-міністром України – Міністром економічного розвитку і торгівлі України Степаном Кубівим до Ізраїлю. 25.07.2018. URL: <https://israel.mfa.gov.ua/news/66417-visit-of-the-ukrainian-delegation-headed-by-the-first-vice/-prime-minister-of-ukraineminister-of-economic-development-and-trade-of-ukraine-stepan-kubiv-to-israel> (дата звернення: 9.04.2020).
 30. Вінокуров Я. Зеленський підписав угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем. 7.07.2019. *Громадське*: [сайт]. URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> (дата звернення: 9.04.2020).
 31. Горбань Ю. Визит Нетаньяху до України: реальні результати та «післямак». 20.08.2019. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2763657-vizit-netanagu-do-ukraini-realni-rezultati-ta-pislasmak.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 32. Landau N. Ukraine Announces Jerusalem Investment Center During Netanyahu's Visit 19.08.2019. *Haaretz*. Available at: <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-ukraine-announces-jerusalem-investment-center-during-netanyahu-s-visit-1.7696119> [Accessed 14.04.2020].
 33. Элиав Белоцерковский: «несмотря на сложную ситуацию, сотрудничество с Украиной только крепнет» / [інтерв'ю Надзвичайного і Повноважного посла Держави Ізраїль в Україні]. *Еврейский обозреватель*. 2015. № 3/267.
 34. Посол Ізраїлю пояснив, чому досі не ратифікована угода про ЗВТ з Україною. 02.02.2020. 5 (*Перший український інформаційний*): [сайт телеканалу]. URL: <https://www.5.ua/ekonomika/posol-izrailiu-poiasniv-chomu-dosi-ne-ratyfikovana-uhoda-pro-zvt-z-ukrainoiu-207492.html> (дата звернення: 14.04.2020).
 35. Соглашение может быть подписано весной 2018 года. *Еврейский обозреватель*. 2017. № 12 (300).
 36. Обух В. Зона вільної торгівлі з Туреччиною: очевидні вигоди і прихований ризик 09.08.2019. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2757487-zona-vilnoi-torgivli-z-tureccinou-ocevidni-vigodi-i-prihovaniy-rizik.html> (дата звернення: 9.04.2020).
 37. Довідка про стан переговорного процесу з питань підготовки Угоди про вільну торгівлю між Україною та Ізраїлем. Червень 2011 // Поточний архів Міністерства економіки України.

38. Романюк М. Зона вільної торгівлі з Ізраїлем: і вигідно, і від Росії ще далі. 23.11.2018. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> (дата звернення: 9.04.2020).
39. Визит в Иерусалим./ *Еврейский обозреватель*. 2019. № 2 (314).
40. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Ізраїлем. URL: <https://israel.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3308-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 9.04.2020).

References

1. Kushch, O., (2019) Why FTA with Israel is not beneficial for Ukraine? 112. Available at: <https://112.international/politics/why-fta-with-israel-will-not-benefit-ukraine-so-much/-41814.html> [Accessed 9.04.2020].
2. Romaniuk, M. (2018) Zona vilnoi torhivli z Izrailem: i vyhidno, i vid Rosii shche dali [Free Trade Area with Israel: both profitable and further from Russia]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> [Accessed 9.04.2020].
3. Problematic issues in relations between Israel and Ukraine (information and analytical inquire). Embassy of Ukraine in the State of Israel, July 2005, F. 8/ Israel/ information and analytical inquires. Kyiv: Office of the archive service of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.
4. Vysockaja, T. (2004) Stremlenie k rostu. V spiske togovykh partnerov Ukrainy Izrail' zanimaet lish' 40-e mesto, chto ne ustraivaet ni odnu iz storon [The desire for growth. In the list of trade partners of Ukraine, Israel occupies only 40th place, which does not suit either side]. *Delovaja nedelja*, May 20-26, p. 2.
5. Nadzvychainyi i Povnovazhnyi Posol Ukrainy v Derzhavi Izrail Ihor Tymofieiev: «u rosti obsiahiv dvostoronnoho tovaroobihu zatsikavleni maiut buty usi» [Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Israel Igor Timofeev: «everyone should be interested in increasing bilateral trade»]. *Dilovyi visnyk*, 2006, no. 2 (141), p. 6.
6. Tradytsiia druzhnykh vidnosyn [The tradition of friendly relations]. *Uriadovyi kurier*, 2007, november 15, no. 214, p. 4.
7. Common Declaration on the Further Development of Partnership and Friendship between Ukraine and the State of Israel 2007, F2/6 Bilateral international treaties of Ukraine, fol. 5242. Kyiv: Treaty legal office of MFA of Ukraine.
8. Siruk M. (2009) Izrail-Ukraina. Dialoh pro mynule zarady maibutnoho / interviiu z holovoioiu Yevraziiskoho departamentu MZS Derzhavy Izrail Ya. Livne [Israel-Ukraine. Dialogue on the past for the sake of the future / Interview with the Head of the Eurasian Department of the Ministry of Foreign Affairs of the State of Israel J. Livne]. *Den*, october 27, no. 194, p. 3.
9. Report on the Results of the Official Visit to Ukraine of the Vice Prime Minister, Minister for Foreign Affairs of the State of Israel A. Lieberman (December 5-9, 2009). December 2009. Kyiv: Current archive of the Ministry of Economy of Ukraine.
10. Shalom, Izrail! Bevizovyi rezhym ye. Pro zonu vilnoi torhivli shche domovymos [Shalom, Israel! The visa-free regime is available. We will still agree on a free trade area]. *Uriadovyi kurier*, 2010, July 23, no. 134, p. 3.

11. Reference on the Negotiations Process on Preparation of the Free Trade Agreement between Ukraine and Israel, June 2011. Kyiv: Current archive of the Ministry of Economy of Ukraine.
12. Report on the Results of the Official Visit to Ukraine of the Vice Prime Minister, Minister for Foreign Affairs of the State of Israel A. Lieberman (December 5-9, 2009). December 2009. Kyiv: Current archive of the Ministry of Economy of Ukraine.
13. Frenkel, M. (2015) Jeliav Belocerkovskij: «nesmotrja na slozhnuju situaciju, sotrudnichestvo s Ukrainoj tol'ko krepnet» / interv'ju Chrezvyčajnogo i Polnomochnogo posla Gosudarstva Izrail' v Ukraine [Eliav Belotserkovsky: “despite the difficult situation, cooperation with Ukraine is only strengthening” / interview of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the State of Israel to Ukraine]. *Evrejskij obozrevatel'*, no. 3 (267), p. 1.
14. Drachuk, S., (2015) Poroshenko v Izraili: dva proryvy, dlia Ukrainy i dlia svitu [Poroshenko in Israel: two breakthroughs, for Ukraine and for the world]. *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/27445633.html> [Accessed 9.04.2020].
15. Vazhnee vsego – družeskie otnoshenija [The most important thing is friendship]. *Evrejskij obozrevatel'*, 2017, no. 6 (294), p. 2??.
16. Vinokurov, Ya. (2019) Zelenskyi pidpysav uhodu pro vilnu torhivliu z Izrailem [Zelensky signs a free trade agreement with Israel]. *Gromadske*. Available at: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> [Accessed 9.04.2020].
17. Soglashenie mozhet byt' podpisano vesnoj 2018 goda [The agreement can be signed in the spring of 2018]. *Evrejskij obozrevatel'*, 2017, no. 12 (300), p. 2.
18. Vinokurov, Ya. (2019) Zelenskyi pidpysav uhodu pro vilnu torhivliu z Izrailem [Zelensky signs a free trade agreement with Israel]. *Gromadske*. Available at: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> [Accessed 9.04.2020].
19. Poroshenko vstretilsja s Netan'jahu v Davose [Poroshenko met with Netanyahu in Davos]. *Segodnya*, 2018. Available at: <https://www.segodnya.ua/politics/poroshenko-vstretilsya-s-netanyahu-v-davose-1108217.html> [Accessed 9.04.2020].
20. Bezpekova sytuatsiia u nas podobna [We have a similar security situation]. *Holos Ukrainy*, 2018. May, 31. Available at: <http://www.golos.com.ua/article/303565> [Accessed 9.04.2020].
21. *Embassy of Ukraine in the State of Israel*. Vizyt ukrainskoi delehatsii na choli z Pershym vitse-premier-ministrom Ukrainy – Ministrom ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy Stepanom Kubivym do Izrailiu [Visit of the Ukrainian delegation headed by the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine Stepan Kubiv to Israel]. Available at: <https://israel.mfa.gov.ua/news/66417-visit-of-the-ukrainian-delegation-headed-by-the-first-vice-prime-minister-of-ukraineminister-of-economic-development-and-trade-of-ukraine-stepan-kubiv-to-israel> [Accessed 9.04.2020].
22. Romanyuk, M. (2018) Zona vilnoi torhivli z Izrailem: i vyhidno, i vid Rosii shche dali [Free Trade Area with Israel: both profitable and further from Russia]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> [Accessed 9.04.2020].
23. Kostiuchenko, A. (2019) “Izrail i Ukraina hotovi pidpysaty uhodu pro Zonu vilnoi torhivli”, – Dzhoel Lion [“Israel and Ukraine ready to sign Free Trade Area Agreement”, – Joel Lyon]. UATV. *International Broadcasting Multimedia Platform of Ukraine*. Available

- at: <https://uatv.ua/izrayil-i-ukrayina-gotovi-pidpysaty-ugodu-pro-zonu-vilnoyi-torgivli-dzhoel-lion> [Accessed 9.04.2020].
24. Romanyuk, M. (2018) Zona vilnoi torhivli z Izrailem: i vyhidno, i vid Rosii shche dali [Free Trade Area with Israel: both profitable and further from Russia]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> [Accessed 9.04.2020].
 25. Vazit v Ierusalim [Visit to Jerusalem]. *Evrejskij obozrevatel'*, 2019, no. 2 (314), p. 1.
 26. Vinokurov, Ya. (2019) Zelenskyi pidpysav uhodu pro vilnu torhivliu z Izrailem [Zelensky signs a free trade agreement with Israel]. *Gromadske*. Available at: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> [Accessed 9.04.2020].
 27. Romanyuk, M. (2018) Zona vilnoi torhivli z Izrailem: i vyhidno, i vid Rosii shche dali [Free Trade Area with Israel: both profitable and further from Russia]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> [Accessed 9.04.2020].
 28. *Embassy of Ukraine in the State of Israel*. Dohovirno-pravova baza mizh Ukrainoiu ta Izrailem [Legal basis between Ukraine and Israel]. Available at: <https://israel.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/428-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-izrajilem> [Accessed 9.04.2020].
 29. *Embassy of Ukraine in the State of Israel*. Vizyt ukrainskoi delehatsii na choli z Pershym vitse-premier-ministrom Ukrainy – Ministrom ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy Stepanom Kubivym do Izrailiu [Visit of the Ukrainian delegation headed by the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine Stepan Kubiv to Israel]. Available at: <https://israel.mfa.gov.ua/news/66417-visit-of-the-ukrainian-delegation-headed-by-the-first-vice-prime-minister-of-ukraineminister-of-economic-development-and-trade-of-ukraine-stepan-kubiv-to-israel> [Accessed 9.04.2020].
 30. Vinokurov, Ya. (2019) Zelenskyi pidpysav uhodu pro vilnu torhivliu z Izrailem [Zelensky signs a free trade agreement with Israel]. *Gromadske*. Available at: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-pidpisav-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-z-izrayilem> [Accessed 9.04.2020].
 31. Horban, Yu. (2019) Vizyt Netaniakhu do Ukrainy: realni rezultaty ta «pisliasmak» [Netanyahu's Visit to Ukraine: real outcome and «aftertaste»]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2763657-vizit-netanagu-do-ukraini-realni-rezultati-ta-pislasmak.html> [Accessed 9.04.2020].
 32. Landau, N. (2019) Ukraine Announces Jerusalem Investment Center During Netanyahu's Visit. *Haaretz*. Available at: <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-ukraine-announces-jerusalem-investment-center-during-netanyahu-s-visit-1.7696119> [Accessed 14.04.2020].
 33. Frenkel, M. (2015) Jeliav Belocerkovskij: «nesmotrja na slozhnuju situaciju, sotrudnichestvo s Ukrainoj tol'ko krepnet» / interv'ju Chrezvyčajnogo i Polnomochnogo posla Gosudarstva Izrail' v Ukraine [Eliav Belotserkovsky: “despite the difficult situation, cooperation with Ukraine is only strengthening” / interview of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the State of Israel to Ukraine]. *Evrejskij obozrevatel'*, no. 3 (267), p. 1.
 34. Posol Izrailiu poiasnyv, chomu dosi ne ratyfikovana uhoda pro ZVT z Ukrainoiu [The Ambassador of Israel explained why the FTA with Ukraine had not yet been ratified]. 5. *Pershyi ukrainskyi informatsiyni*, 2020. Available at:

- <https://www.5.ua/ekonomika/posol-izrailiu-poiasnyv-chomu-dosi-ne-ratyfikovana-uhoda-pro-zvt-z-ukrainoiu-207492.html> [Accessed 14.04.2020].
35. Soglashenie mozhet byt' podpisano vesnoj 2018 goda [The agreement can be signed in the spring of 2018]. *Evrejskij obozrevatel'*, 2017, no. 12 (300), p. 2.
 36. Obukh, V. (2019) Zona vilnoi torhivli z Turechchynoiu: ochevydni vyhody i prykhovanyi ryzyk [Free trade area with Turkey: obvious benefits and innermost risk]. *Ukrinform. Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2757487-zona-vilnoi-torgivli-z-tureccinou-ocevidni-vigodi-i-prihovanij-rizik.html> [Accessed 9.04.2020].
 37. Reference on the Negotiations Process on Preparation of the Free Trade Agreement between Ukraine and Israel, June 2011. Kyiv: Current archive of the Ministry of Economy of Ukraine.
 38. Romanyuk, M. (2018) Zona vilnoi torhivli z Izrailem: i vyhidno, i vid Rosii shche dali [Free Trade Area with Israel: both profitable and further from Russia]. *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2586074-zona-vilnoi-torgivli-z-izrailem-i-vigidno-i-vid-rosii-se-dali.html> [Accessed 9.04.2020].
 39. Vazit v Ierusalim [Visit to Jerusalem]. *Evrejskij obozrevatel'*, 2019, no. 2 (314), p.
 40. *Embassy of Ukraine in the State of Israel*. Torhovno-ekonomichne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Izrailem [Trade and economic cooperation between Ukraine and Israel]. [online] available at: <https://israel.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3308-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo> [Accessed 9.04.2020].

© 2020 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.
 Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

